

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду, која је донета на седници од 28. јуна 2021. године, одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидата **Сава Д. Манојловића** под насловом: „**Јавноправни субјективитет и овлашћења политичких странака у либералној демократији**“. Након што смо пажљиво прегледали достављени рукопис докторске дисертације и извршили оцену исте, част нам је да доставимо Наставно-научном већу следећи

**ИЗВЕШТАЈ
о завршеној докторској дисертацији**

I Основни подаци о кандидату и дисертацији

а) Основни подаци о кандидату

Кандидат Саво (Драган) Манојловић рођен је 25. јануара 1986. године у Приштини. Основну школу завршио је у Приштини и Београду, а затим и Тринаесту београдску гимназију. Године 2004. уписао је Правни факултет Универзитета у Београду на коме је дипломирао 12. октобра 2008. године са просеком 9,32 на међународноправном смеру. Добитник је Светосавске похвалнице за најбоље студенте за шк. 2005/2006, 2006/2007. и 2007/2008. годину. Током студирања добио је награду за најбољи студентски рад „Слободан Јовановић – поруке за наше доба“ поводом прославе јубилеја Правног факултета (2006. године), награду за најбоље студентске радове *Grocious Centre for International Legal Studies Award* за рад под насловом: *International Courts in The Hague: A comparison between the ICTY and the ICJ and their respective contributions to the international rule of law from the perspective of victims of international crime*, као и Универзитетску награду „Миливоја Јовановића и Луке Теловића“ за најбоље радове из области правних и економских наука 2007/2008. године. 2007. године проглашен је за најбољег говорника регионалног дебатног турнира на Свеучилишту у Мостару.

Током студирања био је стипендиста Владе Републике Србије, Клуба привредника, *Rotary* клуба Београд Чукарица и Фондације Конрад Аденауер.

На Правном факултету Универзитета у Београду школске 2008/2009. завршио је мастер академске студије на Јавноправном модулу, Управноправни под-модул (мастер рад: *Појединачни политички акти - разграничење од управних аката*) са просеком 9,75.

Докторске академске студије на Правном факултету у Београду, Управноправна ужа научна област уписао је шк. 2009/2010. године, са одобреним поновним уписом у шк. 2016/2017. години и признавањем претходно положених испита и испуњених обавеза.

Испит из предмета Методи научноистраживачког рада и вештине докторант Саво Манојловић положио је пред комисијом у саставу: проф. др Саша Бован и проф. др Добросав Миловановић са оценом 9. Први усмени докторски испит (предмети: Управно право са оценом 9, Управно процесно право са оценом 10, Јавна управа са оценом 10) положио је пред комисијом у саставу: проф. др Стеван Лилић, проф. др Зоран Томић и проф. др Добросав Миловановић. Други усмени докторски испит (предмети: Уставно право са оценом 10 и Управа и регулаторна реформа са оценом 10) положио је пред комисијом у саставу: проф. др Владан Петров и проф. др Добросав Миловановић. Одбранио је семинарски рад под називом „Специфичности управног спора и поступка по уставној жалби“.

Реализовао је студијске боравке на Универзитету Лајден у Холандији (2008. године), у Гроцијус центру за међународно право у Хагу (2008. године), на Универзитету у Салцбургу (2010. године) и на Универзитету у Фрајбургу - Швајцарска (2013. године).

Био је гостујући предавач на летњој школи Џон Хопкинс Универзитета у Игалу 2010. године. Године 2013. добио је диплому (*magna cum lauda*) постдипломског курса *Federalism, Decentralization and Conflict Resolution, International Summer School University of Fribourg, Institute of Federalism*, (рад *Kosovo: a solution to the problem – double sovereignty and high level of autonomy for the Serbian entity* изабран је међу пет најбољих радова). Завршио је једносеместрални курс (фебруар - мај 2016. године) *The Leadership, Organizing and Action* код професора Маршала Ганца на Харварду (*Harvard Kennedy School*).

У Институту за упоредно право запослен је од 2015. године. Тренутно је у статусу истраживача сарадника. Радио је као млађи саветник у Уставном суду Републике Србије од 2009. до 2015. године. Као секретар радних група Министарства правде и Министарства финансија учествовао је у њиховом раду и писао нацрт постојећег Закона о финансирању политичких активности, као и његових измена и допуна. Био је централни координатор Агенције за борбу против корупције за праћење финансирања политичке кампање за локалне, покрајинске и опште изборе 2012. године.

Био је ангажован као правни експерт у бројним пројектима у вези са реформом правосуђа, побољшањем привредног амбијента, заштитом потрошача, финансирањем политичких странака и транспарентним запошљавањем. Председник је Удружења за заштиту уставности и законитости. Периодично објављује колумне са правном тематиком за недељне и дневне листове.

Објавио је следеће научне радове:

1. „Финансирање науке у Пољској“, у: *Финансирање научних истраживања - упоредно право и пракса*, Институт за упоредно право, 2018, стр. 157-166.
2. „Финансирање науке у Словенији“, у: *Финансирање научних истраживања - упоредно право и пракса*, Институт за упоредно право, 2018, стр. 183-192.
3. „Референдумско изјашњавање о статусу КиМ: уставноправни аспекти“, *Правни живот*, бр. 12/2018, стр. 631-645, коаутор са Владимиром Ђурићем.

4. „Уставноправни аспекти изазивања и подстицања неравноправности, мржње и нетрпељивости у Републици Србији“, *Правни живот*, бр. 12/2017, стр. 649-663, коаутор са Владимиром Ђурићем.
5. „Људска права у правном поретку Републике Србије - између уставних и међународних гаранција“, у: *Национално и међународно право - актуелна питања и теме*, Косовска Митровица, 2017, том 2, стр. 279-294.
6. „Социјални капитал“, *Право и привреда*, бр. 4-6/2017, стр. 582-594, коаутор са Јованом Ђирићем.
7. „Corruption and political party financing: the case of Serbia (eng), in: *Corruption, Economic Growth and Globalization*, London/New York, 2016, pp. 131-149, коаутор са Вањом Бајовић.
8. „Унутарстраначки избори и демократија – увод у проблематику“, *Правни живот* бр. 12/2016, стр. 627-632.
9. „Финансирање политичких странака из јавних и(ли) приватних извора – Колика је цена праведног политичког система?“, *Harmonius*, бр. 1/2015, стр. 147-160.
10. „Уз дилему о правном положају политичких странака“, *Правни живот*, бр. 12/2015, стр. 643-656.
11. „Изборна реформа у Србији – како и зашто?“, у: *Реформа изборног система у Србији*, Центар за јавно право, 2015, стр. 33-64.
12. „Како приморати политичке странке на отуђење удела или акција у правним лицима? – Један пример креирања правне норме (Како имперфектну правну норму учинити перфектном?)“, *Harmonius*, бр. 1/14, стр. 149-164.
13. „Законско регулисање финансирања политичких активности (Да ли је потребно законом уредити финансирање законодавне иницијативе и референдума?)“, *Правни живот*, бр. 14/2014, стр. 693-700.
14. „Уставни принципи у пракси Уставног суда Србије“, у: *Правни принципи*, Центар за јавно право, 2014, Сарајево, стр. 73-102, коаутор са Владаном Петровим.
15. „Правна природа и положај уставног судства у систему поделе власти“, *Правни живот*, бр. 14/2013, стр. 680-700.
16. „Уставна жалба у Републици Србији (нормативни и практични изазови)“, *Harmonius*, бр. 1/13, стр. 137-156.
17. „Одузимање имовине проистекле из криминалне активности у Републици Србији – уставноправни аспекти, *Свеске за јавно право*, бр. 13/2013, Центар за јавно право, Сарајево, стр. 56-66.
18. Приказ књиге: Оглед о уставу Европе, Јирген Хабермас, *Анали Правног факултета Универзитета у Београду*, бр. 2/2012, стр. 374-377.
19. „Акт о избору (именовању) судија Уставног суда“, *Правни живот*, бр. 14/2012, стр. 1005 – 1020.
20. „Анализа уставног основа и процедуре (ре)избора судија у Републици Србији, *Свеске за јавно право*, бр. 1/2012, Центар за јавно право, Сарајево, стр. 31-44.
21. „Правна природа посланичког мандата у Републици Србији“, *Правна ријеч*, бр. 31/2012, Бања Лука, стр. 381-398.

22. „Избор и положај судија Уставног суда у Републици Србији“, у: *Ко бира судије уставног суда?*, Центар за јавно право, 2012, Сарајево, стр. 57-91.

23. „Четири тезе о учешћу грађана у законодавном поступку“, саопштење у зборнику: *Парламентарна пракса - уводни реферати, чланци и прилози о унапређивању квалитета законодавног поступка са тежиштем на иницијавити грађана, јавном саслушању и јавној расправи*, Београд, 2012, стр. 115-119.

24. „Закон о финансирању политичких активности“, у: *Перспективе имплементације европских стандарда у правни систем Србије*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2011, стр. 274-292.

25. „Финансирање политичких странака – у сустрет новом закону“, *Избор из судске праксе*, бр. 4/2011, стр. 8-14.

26. „Право на ефикасно правно средство и члан 9. Закона о банкама“, *Избор из судске праксе*, бр. 11/2010, стр. 13-17 и *Право и привреда*, бр. 4-6/2010, стр. 197-208.

27. „Три легислативна изазова српске данашњице“, зборник реферата са стручног скупа: *Унапређивање квалитета законодавног поступка у Народној скупштини*, Конрад Аденауер, Београд, 2010, стр. 64-67.

28. „Правна природа уговора постигнутог у медијацији“, *Правни живот*, бр. 13/2009, стр. 755-766.

29. „Међународно право и дозвољеност употребе атомског оружја, *Страни правни живот*, бр. 3/2009, стр. 351-369.

30. *International Courts in The Hague: A comparison between the ICTY and the ICJ and their respective contributions to the international rule of law from the perspective of victims of international crime*, *Страни правни живот*, бр. 3/2008, стр. 53-59.

31. „Повреда права окривљеног пред Међународним судом за бившу Југославију“, *Правни живот*, бр. 10/2007, стр. 205-214.

б) Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидата Сава Манојловића под називом „Јавноправни субјективитет и овлашћења политичких странака у либералној демократији“, има 255 страница А4 формата (основни текст фонт *Book Antiqua* 12, проред основног текста 1, маргине 20 mm) и у складу је са захтевима Универзитета у Београду у погледу форме и садржаја докторске дисертације.

Дисертација садржи насловну страну на српском и енглеском језику, страну са информацијама о менторима и члановима комисије, страну са подацима о докторској дисертацији на српском и енглеском језику, укључујући резиме на српском и енглеском језику и кључне речи, садржај, попис литературе и коришћених извора, као и биографију аутора. Истраживачку грађу за докторску дисертацију чине уџбеници, домаћи и страни научни радови у монографском облику, зборници стручних и научних радова, научни чланци и студије, домаћи и страни прописи, извештаји међународних институција, уставних и врховних судова.

Садржај дисертације обухвата: Први део - Уводна разматрања (стр. 1 – 34) који се састоји од пет одељака; други део - Појам и елементи политичких странака (стр. 35 – 62) који се састоји од три одељка; трећи део – Постојање јавноправног субјективитета и овлашћења политичких странака (стр. 63 – 229) који се састоји од шест одељака; четврти део - Закључна разматрања (230 – 232) и списак литературе са укупно 578 фуснота у тексту. Списак цитиране литературе и правних извора обухвата преко 250 библиографских јединица (преко 140 на страним језицима и преко 100 на домаћем језику).

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” је у складу са Правилником о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду, проверила оригиналност докторске дисертације коришћењем компјутерског софтвера *iThenticate*. Утврђено подударање текста износи 10%, а све утврђене појединачне сличности са другим текстовима износе мање од 1%, у два случаја 2% и у једном случају 1%. Ментор проф. др Добросав Миловановић је увидом у извештај Универзитетске библиотеке, утврдио да није пронађен плагијат и дао позитивну оцену о оригиналности докторске дисертације.

II Предмет и циљ дисертације

Основни циљ докторске дисертације јесте утврђивање постојања јавноправног субјективитета и овлашћења које политичке партије имају у либералној демократији, али истовремено и испитивање мере дозвољености (јавноправног) субјективитета и овлашћења политичких странака, како се не би угрозили основни постулати либерално демократског поретка. Кандидат је у циљу свеобухватне анализе приступио једном општетеоријском одређивању политичких странака и либералне демократије, а затим анализирао примере различитих упоредних института из управног и уставног права посебно обрађујући положај политичких странака у изборним системима, располагању посланичким мандатом, финансирању политичких странака, политичких странака као чиниоца власти, концепту аутономије политичких странака у односу на јавни поредак и кроз институт забране политичких странака.

У првом делу дисертације кандидат одређује опште појмове које користи у целом раду: јавноправни субјективитет и овлашћења (глава 4.1.) и концепт либералне демократије (глава 4.2.). Иако полази од општеприхваћених постојећих теоријских сазнања, аутор ове појмове додатно прецизира будући да је реч о поредбеним појмовима у односу на које се врши истраживање у целој докторској дисертацији.

У посебном другом делу кандидат је приступио општетеоријском одређењу појма и елемената политичких странака у либералној демократији будући да је реч о институту који је главни предмет проучавања у самој дисертацији. Такође у овом делу се кроз типове политичких странака даје и једна генеза развоја политичких странака, али и поставља питање односа императива демократичности и ефикасности политичких партија. Будући да су политичке странке основни чиниоци модерних демократија, кандидат проблематизује питање да ли без унутарпартијског демократског уређења концепт либералне демократије може бити реално остварен у оквиру посебних држава. С друге

стране, указује на опасност, да се превише ригидном регулативом која би инсистирала на унутардемократским принципима, без уважавања политичких, социјалних и идеолошких разлика унутар самих странака, али и политичког, историјског, културног и социјалног контекста у појединачним друштвима, онемогући функционалност политичких странака и самим тим целокупног демократског поретка.

Трећи, централни део дисертације у односу на посебне сегменте испитује основаност и само постојање јавноправног субјективитета и овлашћења политичких странака.

У односу на изборне системе, кандидат питање субјективитета и овлашћења повезује са општеприхваћеним становиштем да је улога политичких странака знатно израженија у систему сразмерног представништва (пропорционалном) у односу на већински систем, па је самим тим првонаведени (пропорционални) систем потенцијално погоднији за јавноправни субјективитет и овлашћења, јер је у њему јаче истакнута улога политичких партија. Истовремено се, међутим, истиче да и у одређеним већинским системима (САД) где процес унутарстраначког кандидовања представља инкорпорирано сегмент у јавне опште изборе, партије заправо представљају јавноправне субјекте. Кандидат посебно указује на угроженост пасивног бирачког права у системима где је процес унутарстраначког кандидовања ексклузивно право уског страначког руководства. Такође, поред Србије, посебно се кроз упоредне моделе анализира и контролна улога политичких странака у одређеним упоредним системима (Израел, Лихенштајн, Мозамбик, Индонезија и Мексико) у којима политичке странке преко парламентарних група постављају представнике у административним телима која контролишу изборни процес.

Располагање парламентарним мандатом од стране политичке странке кандидат истиче као неспоран пример јавноправног овлашћења, али га истовремено одређује као супротан либерално демократском поретку што је и владајуће становиште у правној теорији и пракси Европског суда за људска права, уставних судова Србије и Литваније и Венецијанске комисије. Кандидат питање даље проблематизује, анализирајући поред нормативних аспеката и практичне појаве у виду парламентарних пракси у одређеним системима где су кроз институт бланко оставки (Србија и Македонија) политичке странке фактички располагале мандатом, чиме указује на појачану јавноправну улогу политичких странака, али и угроженост класичног парламентаризма као основе либералне демократије.

У погледу финансирања политичких странака кроз анализу различитих упоредноправних система у дисертацији се истиче да је постојање концепта јавног финансирања и ограничавања приватних извора политичких странака показатељ јавноправног субјективитета политичких странака који претеже над њиховом приватноправном компонентом.

У вези са политичким странакама као чиниоцима власти, кандидат анализира постојање правне везе између политичких странака и парламентарних група повезујући ово питање са постављањем функционера у јавна контролна изборна тела, као и немачким моделом забране политичких странака од стране уставног судства, након чега парламентарни представници остају без мандата, чиме се истиче јавноправни субјективитет, али и овлашћење политичких странака. Такође, у дисертацији се указује на једну посебну улогу политичких странака као везивног ткива између егzekутиве и

легислативе што је у теорији одавно детектовано као нарушавање класичног концепта поделе власти, а кандидат га истиче и као јасан пример јавноправног субјективитета политичких партија. У односу на утицај политичких странака на извршно-управне делове власти (службенички апарат), кандидат указује на њихову неспојивост са основним постулатима модерног схватања либералне демократије.

У погледу аутономије политичких странака, кандидат јасно указује на неспорно поље неутуђивог политичког деловања, али истовремено темељећи своје гледиште на претходно изложеној улози политичких странака и њеном значају указује да политичке странке унутарстраначко уређење морају уподобити базичним принципима јавног поретка у коме мора бити гарантовано право појединаца на проходност приликом кандидовања за јавне изборне функције, јер се у супротном суштински поништава пасивно бирачко право, а истовремено и ограничава активно бирачко право грађана у изборном процесу од којих оба спадају у темељне вредности модерног концепта либералне демократије. Кандидат аргументује и потребу за правном заштитом чланова политичких странака у случају њиховог искључења и установљава теоријску поделу три модела односа страначке аутономије и јавноправног поретка.

Институт забране политичких странака од стране уставног судства, кандидат истиче као посредан показатељ јавноправног субјективитета и овлашћења политичких странака. Кандидат овај став темељи на чињеници да упоредноправно гледано централизовано уставно судство заправо „суди“ јавноправним институцијама (парламенту, редовном судству, највишим јавним функционерима) односно санкционише њихове акте које су спровели управо кроз коришћење јавноправних овлашћења прекорачујући границе јавног поретка.

У Закључку, кандидат сумира резултате истраживања и образлаже остварене доприносе. Такође, закључке из сегментарних разматрања другог дела повезује у једну целину дајући један системски и заокружени приказ политичких странака.

Аутор се поред коришћења упоредних примера посебно освртао на постојеће стање регулативе и праксе политичких странака у односу на основно питање докторске дисертације - постојање јавноправног субјективитета и овлашћења у оквирима либерално демократског поретка, али је предлагао и конкретна решења за будуће уставне и законодавне промене имајући у виду ширу перспективу и контекст.

III Основне хипотезе од којих се пошло у истраживању

Тема истраживања ове докторске дисертације заснива се на неколико међусобно повезаних и условљених хипотеза. Будући да је кандидат истовремено користио један општетеоријски приступ политичким странкама, али се истовремено и бавио њиховим специфичностима у посебним сегментима у дисертацији се пошло од три опште (главне) хипотезе и седам хипотеза које се односе на појединачне аспекте, али су међусобне повезане и представљају заокружену целину.

Опште (главне) хипотезе:

- 1) Политичке странке често располажу прерогативима који имплицитно или експлицитно имају карактеристике јавноправног субјективитета и овлашћења.
- 2) Јавноправна овлашћења политичких странака потребно је у разумној мери ограничити, како не би дошло до претераног уплива политичких странака у јавну сферу.
- 3) Истовремено, треба избегавати непотребне забране које „окивају” слободно деловање политичких странака, и врло често заправо сузбијају страначки плурализам и сужавају простор за појаву нових политичких опција.

Хипотезе које се односе на појединачне аспекте

- 1) Разлог за установљавање финансирања политичких странака из јавних (буџетских) извора у одређеним системима је узрокован њиховом јавном функцијом и субјективитетом.
- 2) Ограничења финансирања политичких странака из приватних извора, такође су показатељи њиховог јавноправног субјективитета.
- 3) Пуно остваривање демократских вредности и принципа народне суверености не може се у потпуности спровести без постојања непосредне демократије унутар самих странака, па би стога *de lege ferenda* требало увести обавезу непосредних страначких избора.
- 4) У системима у којима постоји обавеза постојања непосредних унутарстраначких избора, политичке странке представљају јавне субјекте са јавним овлашћењима.
- 5) У системима у којима узак круг страначке олигархије политичких странака има одлучујући утицај на процес кандидовања унутар странке, долази до узурпације изборног процеса.
- 6) У системима где кандидовање страначких кандидата зависи од унутарстраначке олигархије, а нарочито у системима где странка има могућност утицаја на *post festum* губитак статуса народних представника, политичке странке имају и формално одлучујућу улогу у законодавном процесу.
- 7) Забрана политичких странака од стране уставних судова, показатељ је јавноправне улоге политичких странака, али и опасности које носи претрерано посезање и злоупотреба коришћења јавних овлашћења која води окупацији и узурпацији јавног поретка.

IV Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација кандидата Сава Манојловића под насловом „Јавноправни субјективитет и овлашћења политичких странака у либералној демократији“, поред првог, уводног дела и последњег, четвртог дела закључних разматрања, као и списка литературе и биографије аутора, састоји се из два централна дела међусобно повезана и условљена

тематска дела и то: (другог) дела који се односи на појам и елементе политичких странака; као и (трећег дела) у односу на који се анализира постојање јавноправног субјективитета и овлашћења политичких странака у односу на посебне тематске целине.

У **првом уводном делу** докторске дисертације, под називом - **Уводна разматрања**, кандидат излаже предмет и циљ истраживања, научну и друштвену оправданост теме истраживања, одабир научноистраживачких метода, претпоставке тј. радне хипотезе које су постављене за израду истраживања, као и појмовна разграничења у оквирима којих се дефинишу као претходна питања јавноправни субјективитет и овлашћења, као и концепт либералне демократије. У оквиру уводног дела докторске дисертације, кандидат поставља полазне структуралне основе за научноистраживачки рад у односу на тему истраживања.

Други део докторске дисертације носи назив – **Појам, елементи и врсте политичких странака**. У оквиру овог дела кандидат анализира општетеоријска разматрања у погледу елемената и дефинисања политичких странака, посебно се осврћући на у теорији истицане неопходне елементе политичких странака: идеологију; остваривање државног (националног) интереса; предлагање кандидата за јавне (политичке) функције на изборима; политичке странке као организације за вршење државно-политичке власти; као и изражавање интереса социјалних групи (класа). Кандидат у посебној глави 1.7. сумира разматрање и истиче сопствену дефиницију. Такође, у посебном одељку (2.) посебно образлаже улогу политичких странака као катализатора за претакање приватних политичких воља у јавну политичку вољу. У последњем одељку овог дела истичу се врсте политичких странака и кроз анализу кадровске, масовне, свеобухватне и картелске политичке странке даје генеза политичких странака у различитим системима и раздобљима.

Трећи део докторске дисертације - **Постојање јавноправног субјективитета и овлашћења политичких странака** састоји се из шест одељака и у њему се испитује постојање јавноправних субјективитета и овлашћења у односу на шест правних сегмената разматраних у исто толико одељака.

У првом одељку овог дела анализира се јавноправни субјективитет и овлашћења политичких странака у односу на изборне процесе. У оквиру посебних глава је разматрано: разграничење изборних система и модела (глава 1.1.); опште назнаке о већинском и пропорционалном систему, као и њихов утицај на јавноправни субјективитет и овлашћења политичких странака (глава 1.2.); мешовити изборни системи, као и њихов утицај на јавноправни субјективитет и овлашћења политичких странака (глава 1.3.); процес кандидовања и овлашћења политичких странака (глава 1.4.); контролна улога политичких странака у току самог изборног процеса (1.5.); изборни модели политичких странака у Републици Србији - *de lege lata* и *de lege ferenda* (1.6).

У другом одељку трећег дела указује се на располагање посланичким мандатом као пример јавноправног овлашћења који је истовремено у супротности са либерално демократским поретком. Дата је генеза парламентарног развоја мандата од везаног ка слободном, анализирано је евентуално постојање веза правне природе мандата и изборних система и институт бланко оставки, да би на крају био анализиран посланички мандат у обновљеном вишестранању Србије са конкретним предлогом будућих уставних измена,

али и одређених законских и практичних решења којима би се могла побољшати парламентарна пракса.

У трећем одељку трећег дела обрађено је финансирање политичких странака кроз анализу врсте извора финансирања и контроле политичких странака, као и њиховог утицаја на јавноправни субјективитет политичких странака. Посебно се истиче да финансирање јавних извора, као и ограничавање приватних извора финансирања указују на постојање јавноправног субјективитета, као и да контрола од стране одређених антикоруптивних тела у одређеним упоредним системима која се баве контролом јавних функционера или институција, такође представљају индикацију јавноправног статуса политичких странака. У посебном одељку детаљно се разматра комплетна регулатива везана за финансирање политичких странака у Републици Србији од повратка либералнодемократског конституционализма, анализира пракса и износе конкретни предлози за будуће законске измене.

У четвртном одељку трећег дела политичке странке се анализирају као чиниоци законодавне, извршно-политичке и извршно управне власти, а посебно се указује и њихова везивна улога између владе и парламента. Аутор детаљно анализира правну повезаност парламентарних група са политичким странкама и на исти начин улази и у практичне улоге странака у политичким системима чиме се њихов јавноправни субјективитет и овлашћења пре посматрају кроз општеприхваћене уставне и парламентарне обичаје и конвенције, него кроз формалне, писане норме.

У петом одељку трећег дела посвећена је посебно значајна пажња аутономији политичких странака и јавном поретку. Као претходно питање овог посебног одељка дато је појмовно одређење аутономије (одељак 5.1.). Такође је анализиран однос страначке аутономије и јавног поретка који је категорисан кроз три теоријска модела (одељак 5.2.). У оквиру посебних глава другог одељка анализирана је слобода мишљења и изражавања и партијска дисциплина уз посебан осврт на страначку дисциплину у оквиру парламентарних група; унутарстраначка демократија; као и право на чланство унутар политичке странке. Наведена разматрања међусобно се прожимају па је посебно истакнуто да политичка странка не може од улоге посредника између носиоца функција и грађана постати узурпатор јавног поретка који угрожава темељне вредности. На крају је анализирана потреба за увођењем унутарстраначке демократије у Републици Србији и могући начини будућег остваривања.

У шестом одељку трећег дела: Забране политичких странака, се анализира овај институт кроз становиште о жртвовању слободе зарад очувања либерално демократског поретка, а указује се и да је овај институт индиректни показатељ јавноправног субјективитета и овлашћења политичких партија, будући да се у системима централизованог уставног судства испитују одлуке органа јавних власти и фактички посредно или непосредно суди носиоцима јавног овлашћења.

У последњем четвртном делу дисертације - **Закључна разматрања**, кандидат сумира резултате истраживања и образлаже остварене доприносе.

V Остварени резултати и научни допринос дисертације

Питање правног положаја политичких странака представља недовољно истражену научну сферу у Републици Србији, али и у упоредној науци. Неспорни научни допринос, кандидат је дао пре свега кроз главну хипотезу о постојању јавноправног субјективитета и овлашћења политичких странака. Реч је о становишту које се у одређеним упоредним радовима све чешће помиње, али које није детаљније обрађено из правне перспективе. Дисертација отуда представља дело које ће представљати значајну полазну основу за будућа истраживања. У другом делу дисертације дат је један општетеоријски правни приступ проблематици политичких странака. На темељу основне хипотезе дат је један системски заокружен приступ питању правног положаја политичких странака у оквирима различитих сегмената попут изборних система, правне природе парламентарног мандата, финансирања политичких странака, односа са парламентарном групом, поделом власти и забраном политичких странака.

Обрађивањем као претходних питања - одређивање појма јавноправног субјективитета и овлашћења, јавне и приватне политичке воље, као и аутономије, кандидат је размотрио значајна питања и дао допринос правној теорији.

Имајући у виду да је питање правне регулације политичких странака и њене стандардизације све чешћа упоредна и међународна тенденција, кандидат је кроз главну хипотезу, као и кроз обраду посебних сегмената отворио и значајан број практичних питања која могу бити корисна у случају уставних или законских промена.

Истраживањем теоријских гледишта, правних прописа и практичних решења, кандидат је дао допринос развоју критичке и научне мисли у области јавног права, али и општетеоријском разумевању политичких странака.

Посебан теоријски, али и практичан значај дат је кроз разматрања о унутарстраначкој демократији која представља значајно питање у упоредним радовима, као и појаву која има тренд ширења у модерним демократијама. Реч је, међутим, о питању које се пре свега обрађује у радовима из политикологије, па је кључан допринос неспорно правна анализа и хипотеза о унутарстраначкој демократији као неопходности либералног конституционализма, а пре свега пасивног бирачког права. Кандидат је питање о односу страначке аутономије и јавном поретку на потпуно нов теоретски начин уобличио уз оригинално постављање три могућа модела овог односа.

VI Закључак

У докторској дисертацији кандидат је дубински и интердисциплинарно обрадио скуп проблема који се односе на јавноправни субјективитет и овлашћења политичких странака у либералној демократији. Реч је о области која у домаћој стручној и научној литератури до сада није била у довољној мери присутна. Питања и правни институти који су истражени могу бити значајан извор службеницима у Народној скупштини, Влади и органима јавне управе, као и народним посланицима и функционерима који учествују у обликовању и имплементацији јавне политике у вези са питањима јавноправног

субјективитета и овлашћења политичких странака. Ова констатација има посебан значај имајући у виду разноврсне (директне и индиректне) улоге и значај који имају политичке странке не само у политичкој сфери, него управо и при изради стратешких аката и прописа, од чијег квалитета у великој мери зависи и статус и начин живота свих грађана, односно пословање и други видови функционисања различитих правних лица. Приликом обраде предметне материје кандидат је користио све релевантне научне методе.

Дисертација одговара претходно одобреној пријави и приликом њене израде није било одступања од прихваћене теме, а кандидат се у највећој мери придржавао постављеног оквира истраживања и почетних методолошких начела.

Кандидат је у циљу свеобухватне анализе утврђивања постојања јавноправног субјективитета и овлашћења политичких партија у либералној демократији, али и испитивања њиховог степена који не угрожава основне постулате тог поретка, успео да на општетеоријски начин одреди политичке странке и либералну демократију и да на систематичан начин спроведе анализу примера упоредних института из управног и уставног права, посебно у вези са питањима положаја политичких странака у изборним системима, располагања посланичким мандатом, финансирања политичких странака, политичких странака као чиниоца власти, концепта њихове аутономије у односу на јавни поредак и кроз институт забране политичких странака. Овакав став, потврђује низ домаћих и страних стручних и научних радова које је кандидат користио у свом истраживању. Такође, дисертацији посебну димензију дају практична искуства које је кандидат непосредно имао као члан радних група за израду прописа у овој сложеној и осетљивој области, јер је био у прилици да провери теоријске ставове у контексту националног правног система. Дисертација представља комплексан и целовит научни рад у којем је предметна материја продубљено размотрена. Кандидат користи разумљив стил и јасну структуру истраживања. Посебно га одликује критичко разматрање постојећих идеја и ставова, као и настојање да аргументовано разреши теоријске дилеме и терминолошке нејасноће. На то посебно указују делови где он даје снажне аргументе због којих одступа од појединих својих ставова изражених у ранијим радовима. Рад у погледу предмета, циља и метода истраживања, као и садржаја представља самостално и оригинално научно дело. Поред смисла за анализу и синтезу материје, кандидат показује да зна и влада савременом меродавном библиографијом.

Имајући у виду наведене елементе ове дисертације мишљења смо да се може дати позитивна оцена овом раду, као и да он представља допринос теоријској обради теме која је предмет дисертације. Стога сматрамо да рад кандидата **Сава Манојловића** под насловом: „**Јавноправни субјективитет и овлашћења политичких странака у либералној демократији**“ у свему испуњава законске и статутарне услове који се захтевају да би се рад могао прихватити као докторска дисертација, па због свега наведеног, Комисија

п р е д л а ж е

да Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду прихвати овај рад као подобан за јавну одбрану, као и да одреди комисију пред којом ће **Саво Манојловић** бранити предметну докторску дисертацију.

У Београду, 18. августа 2021. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Др Владан Петров, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

Др Добросав Миловановић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

Др Владимир Ђурић, виши научни сарадник
Институт за упоредно право